

مدرسه‌ی ما، کلاس ما

مهاجرت می‌کنند. برخی از آن‌ها هم که در کشور می‌مانند، احساس می‌کنند توانایی استفاده از آموخته‌های خود را ندارند و برخی دیگر که موفق هستند، این موفقیت را نتیجه‌ی تحصیل در این نظام آموزشی نمی‌دانند.

راهکار تقویت هویت و نقش‌آفرینی دانش‌آموزان، در راستای پیشرفت کشور، رویکرد مسئله‌محوری است. دانش‌آموزان زمانی که با مسائل گوناگون درگیر می‌شوند و درصدد حل آن مسائل برمی‌آیند، تعلقی هم به آن‌ها پیدا می‌کنند، خواه آن مسئله خانه باشد، خواه مدرسه، محله، کشور یا تمدن اسلامی.

مسئولیت‌پذیری و دغدغه‌مندی فرد در مواجهه با مسائل و محیط اطراف موضوع مهمی است که در حوزه‌ی تعلیم و تربیت باید به آن توجه کرد. دانش‌آموز مسئولیت‌پذیر تمرین می‌کند به‌سادگی از کنار مسائل عبور نکند، هر مسئله‌ای را که با آن برخورد می‌کند، بادقت بنگرد. او یاد می‌گیرد نسبت به اطراف خود حساس باشد و بنابراین، می‌تواند مسائل گوناگون را در وهله‌ی اول کشف کند. سپس خود را مسئول حل تمام یا قسمتی از آن مسئله‌ها بداند. پس از طی این مسیر، تمرین می‌کند مسئله را در چارچوب و روندی منظم تحلیل کند و به‌تنهایی یا با همکاری هم‌گروه‌های خود راه‌حلی مقبول برای آن ارائه می‌دهد. در این فرایند دانش‌آموز دغدغه‌مند باور می‌کند که می‌تواند مسئله‌های واقعی اطراف خود را حل کند. افق‌های ذهن چنین دانش‌آموزی فراتر از آن چیزی را می‌بیند که دیگران می‌بینند. در این مسیر، اعتمادبه‌نفس او نیز تقویت و برای حل مسائل بزرگ‌تر آماده می‌شود. با توجه به نکات بیان‌شده و به‌منظور تقویت هویت مدرسه‌ای دانش‌آموزان، افزایش اعتمادبه‌نفس آن‌ها، درگیر شدن با مسائل مدرسه و تقویت حس مسئولیت‌پذیری آنان رویدادی با نام «مدرسه‌مونه» طراحی کرده‌ایم.

اسم این رویداد با تلفیقی از محیط «مدرسه و خانه» و با هدف ایجاد حس تعلق دانش‌آموزان به مدرسه انتخاب شده است (چون مدرسه مانند خانه‌مان است، پس ما دانش‌آموزان مدرسه را دوست داریم و برای حل مسائل مدرسه تلاش می‌کنیم).

یک مجموعه، از یک کل احساس کند، بدانند اینکه دارد حالا درس می‌خواند، این جزئی از یک حرکت جمعی و عمومی است، قطعه‌ای از مجموعه‌ی پیشرفت کشور است. این را به دانش‌آموز باید القا کرد. البته خود معلم قبل از دانش‌آموز باید این را در خودش احساس کند. این توصیه‌ی ما به معلمان است. بدانید این کلاس شما یک نقطه‌ی جدافتاده‌ای از مجموعه نیست؛ این، یکی از اجزای مجموعه است که دارد با حرکت خود، این ماشین عظیم را که اسمش کشور است، اسمش جامعه است، اسمش نظام است، حرکت می‌دهد و پیش می‌برد. با این نگاه به شغل خودتان نگاه کنید و این نگاه را به دانش‌آموز منتقل کنید. این همان هویت‌دادن به دانش‌آموز است؛ یعنی احساس کند که جزو مجموعه‌ای است که دارد همه‌ی کشور را حرکت می‌دهد. کار او فقط یک کار شخصی نیست» (۱۴۰۳/۲/۱۲).

اما با وجود هزینه‌های بالایی که همه‌ساله در وزارت آموزش و پرورش صورت می‌گیرد، هنوز تا تحقق این مطالبه فاصله‌ی زیادی هست. تعدادی از دانش‌آموزان ما به کشورهای دیگر

محمد سبحانی
کارشناس مددکاری اجتماعی و عضو بنیاد

تعلیم و تربیت برهان
حمید توانا

دانشجوی دکترای مدیریت آموزشی و عضو بنیاد
تعلیم و تربیت برهان

زهرا غلامی

کارشناسی علوم تربیتی و عضو بنیاد تعلیم و تربیت برهان
و یا کمک زهرا سادات نورانی

کارشناسی علوم کامپیوتر و گرافیکست و عضو بنیاد
تعلیم و تربیت برهان

در سال‌های اخیر، مقام معظم رهبری بر کلیدواژه‌ی «هویت» تأکید بسیار ورزیده‌اند. یکی از خواسته‌های ایشان از معلمان و مسئولان آموزش و پرورش تربیت نسل باهویتی است که به پیشرفت کشور حساس و برای آن نقش‌آفرین باشد.

«شما به این دانش‌آموزان نگاه م‌لی بدهید؛ یعنی چه؟ یعنی ما یک نقشه‌ی گسترده‌ای داریم برای اداره‌ی کشور، برای پیشرفت کشور؛ یک جدول است. اگر خانه‌های این جدول درست پُر شد، نتیجه‌اش می‌شود پیشرفت کشور. کلاس شما یکی از خانه‌های این جدول است. این دانش‌آموز خودش را جزئی از

مخاطب این رویداد دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی به بالا بوده‌اند (پایه‌های چهارم به بالا)؛ چون این گروه بیشتر از سایر بچه‌ها با مسائل مدرسه درگیر می‌شوند و می‌خواهند که آن‌ها را حل کنند. دانش‌آموزان دوره اول ابتدایی نیز می‌توانند به مسائل کلاس خود فکر کنند و درصدد حل آن باشند و می‌توان نام رویداد آن‌ها را «کلاس‌مونه» گذاشت. البته با توجه به محدودیت‌های زیادی که در مدرسه‌های دولتی وجود دارند، پیشنهاد می‌شود این رویداد ابتدا با بچه‌های پایه‌ی ششم برگزار شود. این نوشتار برای توضیح بهتر رویداد مسئله‌محوری مدرسه‌مونه تهیه شده است و مطالبی از قبیل روند اجرای رویداد، توجیه مربیان، نکات و ملاحظات اجرایی و... در سه بخش پیش‌نیاز رویداد، روز رویداد و اجرای راهکار گردآوری شده است.

پیش‌نیاز رویداد

- توجیه مدیر، معلمان و کارکنان مدرسه: برای هرچه بهتر برگزار شدن این رویداد، توجیه و همراهی مدیر مدرسه، مربیان و کارکنان مدرسه ضروری است.

نکته‌ی ۱: همراهی مدیر برای پیاده‌سازی این رویداد بسیار مهم است؛ چراکه اگر مدیر همراه نباشد، اجازه نخواهد داد دانش‌آموزان مسائلی را که شناسایی کرده‌اند، حل کنند. در این صورت، دانش‌آموزان ناراحت و مأیوس خواهند شد. پس از توضیح کامل رویداد به مدیر مدرسه، اگر همراهی لازم ایشان ایجاد نشد، بهتر است این رویداد در فضای کلاس باقی بماند و دانش‌آموزان فقط مسائل کلاس خود را حل کنند.

نکته‌ی ۲: همراهی معلمان نیز در این برنامه بسیار اهمیت دارد. اگر در مدرسه‌ای معلمان پایه‌ی ششم همراه نبودند، بهتر است این رویداد در پایه‌های دیگر برگزار شود.

- ایجاد انگیزه و دغدغه برای دانش‌آموزان: خوب است این مسئله برای دانش‌آموزان ایجاد شود که چرا باید دغدغه‌ی مدرسه را داشته باشند و برای شناسایی مسائل مدرسه تلاش کنند. بدین منظور، تکه‌فیلمی آماده شده است که خوب است قبل از شروع رویداد برای دانش‌آموزان پخش شود (یک نمونه به صورت رمزینه پاسخ سریع آمده است).

نکته‌ی ۱: پس از پخش تکه‌فیلم، نیاز نیست به

کاربرگ شماره ۱

کاربرگ شماره ۲

کاربرگ شماره ۳

کاربرگ شماره ۴

نمونه‌ی کاربرگ‌ها

مدرسه است.

روز رویداد

پس از توضیح روند رویداد به مدیر، مربیان و کارکنان مدرسه و مشخص شدن روز رویداد، کاربرگ‌های مشخص شده چاپ و به هر گروه یک کاربرگ داده می‌شود (فایل کاربرگ‌ها به صورت رمزینه پاسخ سریع آمده است).

نکته‌ی ۱: بهتر است گروه‌بندی دانش‌آموزان در روز قبل رویداد انجام شود تا در مدیریت زمان رویداد مشکلی ایجاد نشود.

نکته‌ی ۲: بهتر است تعداد اعضای هر گروه چهار نفر باشد. همه‌ی آن‌ها باید در تصمیم‌گیری و مشورت سهیم باشند.

دانش‌آموزان بگوییم که باید خودشان مسئله‌های را حل کنند. رسیدن به این نکته (حل کردن یکی از مسائل مدرسه) به صورت طبیعی هنگام پُر کردن کاربرگ‌ها حاصل خواهد شد. برای زمینه‌سازی و جذابیت هرچه بیشتر رویداد مدرسه‌مونه، طرح گرافیکی جذابی آماده شده است که خوب است یک هفته قبل از شروع رویداد در کلاس نصب شود.

در این طرح گرافیکی، اشکال گوناگونی دیده می‌شود که در کنار هم مدرسه یا خانه‌ای را ساخته‌اند. با این طراحی می‌خواهیم دانش‌آموز به این نکته برسد که مسئله‌ای که او حل می‌کند، قطعه‌ای از جورچین پیشرفت

کاربرگ‌ها

فیلم ویژه
دانش‌آموزان -
علمک

نکته ۳: حتماً ابتدا کاربرگ ۱ به دانش آموزان داده شود. نباید تمامی کاربرگ‌ها را در ابتدای رویداد به گروه‌ها داد. در این مرحله، دانش آموز باید مسائل گوناگون را شناسایی کند و مسئله‌های موردنظرش را در کاربرگ بنویسد. کوچکی و بزرگی مسئله مهم نیست، ثبت تمام مسائل هدف این کاربرگ است.

هدف کلی این کاربرگ این است که دانش آموز مسائل متعدد مدرسه را مشاهده کند. مسائلی را ببیند که هم‌روزه به راحتی از کنار آن می‌گذرد. سپس آن‌ها را در کاربرگ مربوطه ثبت کند.

نکته ۱: خوب است یکی از دانش آموزان تمام کاربرگ‌ها را به نمایندگی از دیگر دانش آموزان با صدایی بلند و به صورت روان بخواند. پس از خواندن متن، توضیح شفاهی نیز به دانش آموزان داده شود. بهتر است این توضیح را معلم‌مان به دانش آموزان منتقل کنند.

نکته ۲: توجه دانش آموز برای بیان فرصت‌ها در کنار مشکلات بسیار مهم است. دانش آموزان غالباً به مشکلات مدرسه فکر می‌کنند؛ اما باید توجهشان به بررسی فرصت‌های مدرسه نیز سوق داده شود (چه کنیم که مدرسه بهتر شود؟)

نکته ۳: مسائل این کاربرگ باید به صورت واگرا نوشته شود؛ یعنی دانش آموزان هر گروه مسئله‌های موردنظرشان را بدون اقتناع و مشورت با دیگر اعضای گروه در این قسمت بنویسند.

نکته ۴: برای مدیریت هر چه بهتر زمان، نیازی به داشتن برگه‌ی چرک‌نویس نیست. دانش آموزان حتماً باید تمام مسائل را در همین کاربرگ بنویسند؛ چراکه نوشتن مسائل در چرک‌نویس و ثبت دوباره‌ی آن‌ها در این کاربرگ، امری زمان‌بر است.

زمان‌بندی پیشنهادی برای تکمیل این کاربرگ ۳۰ الی ۴۰ دقیقه است.

در کاربرگ شماره ۲، دانش آموزان باید از میان تمام مسئله‌هایی که شناسایی کرده‌اند، ده مورد را انتخاب و در کاربرگ شماره ۲ ثبت کنند. پس از ثبت مسائل گزینش شده، مسئول حل هر مسئله نیز باید مشخص شود.

نکته ۱: در این مرحله دانش آموزان باید با یکدیگر مشورت کنند. باید به حضور فعال

تک تک دانش آموزان در گروه توجه شود.

نکته ۲: یکی از مهم‌ترین اهداف این رویداد تغییر نگرش دانش آموزان از مطالبه‌گری صرف، به سمت مسئول دانستن خود در قبال مسئله‌هایی است که در اطراف آن‌ها وجود دارد. به همین دلیل، در قسمتی از این کاربرگ به مسئول دانستن بچه‌ها در قبال کارها اشاره شده است. در این مرحله نباید از دانش آموزان بخواهیم که حتماً اسم خود را به عنوان مسئول هر بخش بنویسند، بلکه باید این فرایند به صورت طبیعی پیش برود تا بچه‌ها در کاربرگ شماره ۳ با این ادبیات آشنا شوند و مسئولیت

کار خودشان را به عهده بگیرند. زمان‌بندی پیشنهادی برای تکمیل این کاربرگ ۱۰ الی ۲۰ دقیقه است.

در کاربرگ شماره ۳، دانش آموزان باید مسئله‌ای را بین تمام مسائلی که در کاربرگ قبلی نوشته‌اند، انتخاب و با هم‌گروهی‌های خود، مسئله‌ی مورد نظر را حل کنند. سپس راه‌حل‌های گوناگونی را که برای حل مسئله انتخاب کرده‌اند، ثبت و کار را تقسیم کنند.

نکته ۱: شاید در کاربرگ ۲، مسائلی شناسایی شده باشد که حل آن در توان دانش آموزان نباشد. در این حالت باید از گروه مربوطه

که دانش‌آموزان را به کنشگری تشویق می‌کند و قدردان زحمات دانش‌آموزان است، می‌تواند حس خوبی را به این رویداد به دانش‌آموزان منتقل کند.

نکته ۴: اگر رویداد فقط در کلاس برگزار می‌شود و مسائل دانش‌آموزان منحصر به محیط کلاس است، امضا و تأیید مدیر الزامی ندارد، گرچه در این حالت نیز خوب است مدیر در جریان فعالیت کلاسی دانش‌آموزان قرار بگیرد و مسائل آن‌ها را بخواند.

نکته مهم: پس از تکمیل کاربرگ شماره ۴ و تأیید معلم، این کاربرگ به مدیر داده و سپس به دانش‌آموزان بازگردانده می‌شود.

اجرای راهکار

بعد از آنکه معلم و مدیر مدرسه کاربرگ ۴ را تأیید کردند، نوبت به اجرای راهکار و حل مسئله می‌رسد. در این مرحله، پیگیری معلم بسیار مهم است. معلم باید بستر و شرایطی را ایجاد کند تا دانش‌آموزان مسئله‌های خود را حل کنند.

خوب است دانش‌آموزان پس از حل مسئله‌های متعدد، یک یا چند کدام از این فعالیت‌ها را انجام دهند:

- **ارائه گزارشی از روند کار در کلاس:** خوب است یکی از اعضای گروه روند شناسایی مسئله و حل آن را برای سایر دانش‌آموزان در کلاس توضیح دهد. انجام این فعالیت به این سبب که دانش‌آموزان با دیگر مسائل آشنا می‌شوند، بسیار مهم است.

- **کلاس انشا:** دانش‌آموزان می‌توانند انشایی درباره‌ی روز رویداد و چگونگی حل مسئله‌ی طلایی بنویسند.

- **برگزاری نمایشگاه:** هر گروه می‌تواند برای خود غرفه‌ای داشته باشد و روند حل مسئله را با استفاده از تصویرها و شکل‌های گوناگون به دیگر دانش‌آموزان مدرسه انتقال دهد. در این نمایشگاه می‌توان از مسئولان دیگر مدرسه نیز دعوت به عمل آورد.

نکته مهم: اگر کارکنان مدرسه و دانش‌آموزان به ادامه‌ی این رویداد علاقه‌مند بودند، می‌توان به آن‌ها پیشنهاد داد که در فعالیت بعدی، مسئله‌ی مهم و نسبتاً بزرگی را در مدرسه شناسایی کنند تا همه‌ی کلاس با محوریت مربی، آن مسئله را حل کنند.

گروه ثبت می‌شود. پس از اینکه اعضای گروه این شناسنامه را ثبت کردند، ابتدا معلم و سپس مدیر مدرسه می‌بایست مسئله و راه‌حل دانش‌آموزان را تأیید و نظرات خود را در مورد روند حل مسئله بیان کنند.

نکته ۱: امکان دارد دانش‌آموزان در نوشتن تاریخ پیشنهادی برای حل مسئله با مشکل مواجه شوند؛ اما خوب است که معلم به آن‌ها کمک کند تا برای زمان حل مسئله‌ی خود نیز برنامه‌ریزی کنند.

نکته ۲: ابتدا معلم شناسنامه‌ی هر گروه را بررسی کند و اگر با مسائلی مواجه شد که دانش‌آموزان توان حل آن را ندارند، آن مسائل را به گروه بازخورد دهد تا آن‌ها برنامه‌شان را تصحیح کنند. بسیار مهم است که اگر مسئله یا راه‌حلی برای دانش‌آموزان مناسب نیست و احتمال دارد مدیر آن را رد کند، به دست معلم تصحیح شود.

نکته ۳: توجیه این موضوع برای معلم و مدیر مدرسه بسیار مهم است که دانش‌آموزان در ابتدای مسیر مسئله‌محوری و کنشگری هستند و نباید ذوق آن‌ها از بین برود. در بازخورد معلم و مدیر به شناسنامه‌ی هر گروه باید به ادبیات نوشتاری هم توجه شود. ادبیاتی

بخواهیم که از مسائل دیگری که در کاربرگ ۱ انتخاب کرده‌اند، استفاده کنند.

نکته ۲: گاهی دانش‌آموزان به‌جای نوشتن مسئله، در قسمت مسئله‌ی طلایی، راه‌حل می‌نویسند؛ مثلاً به‌جای کثیف‌بودن حیاط مدرسه نوشته می‌شود: تمیز کردن حیاط مدرسه با جارو. در این شرایط، معلم باید نوشتن صحیح مسئله را به دانش‌آموزان متذکر شود.

نکته ۳: نوشتن راه‌حل‌های متعدد و خلاقانه کمی برای دانش‌آموزان سخت است. غالباً دانش‌آموزان برای حل مسئله‌هایی که انتخاب کرده‌اند، راه‌حل‌های کلیشه‌ای به ذهنشان می‌رسد. در این مواقع باید از آن‌ها خواست به راه‌های متعدد فکر کنند و به راه‌حل‌های محدودی که نوشته‌اند، قانع نشوند.

نکته ۴: همه‌ی اعضای گروه باید در حل مسئله‌ی طلایی نقش داشته باشند. حتماً باید به این نکته توجه کرد که اسم تمامی اعضای گروه در تقسیم کار آورده شود و هر کدام از آن‌ها در حل مسئله نقش داشته باشند.

زمان پیشنهادی برای این کاربرگ ۱۰ الی ۲۰ دقیقه است.

در کاربرگ انتهایی، خلاصه‌ای از اقدامات صورت‌گرفته در برگه‌ای با عنوان شناسنامه‌ی